

GENERALINIO ADVOKATO

JÁN MAZÁK IŠVADA,

pateikta 2007 m. gegužės 24 d.¹

I — Įvadas

1. Šiame prašyme priimti prejudicinį sprendimą teismas prašo išaiškinti, kokia yra nacionalinių institucijų pareigų apimtis pagal EB 88 straipsnio 3 dalį susigražinant valstybės pagalbą, suteiktą pažeidžiant šioje nuostatoje nurodytą pareigą pranešti ir sustabdyti veiksmus, tuo atveju, kai Komisija vėliau pripažįsta pagalbą suderinamą su bendrąja rinka.

II — Aplinkybės

A — *Procedūros Bendrijos lygiu*

2. *Centre d'exportation du livre français* (toliau – CELF) gaudavo valstybės pagalbą kiekvienais metais nuo 1980 iki 2002 metų.

1 — Originalo kalba: anglų.

Pagalba, suteikta iš anksto nepranešus Komisijai, siekta sumažinti prancūziškų knygų nedidelių užsakymų iš užsienio vykdymo sąnaudas.

3. 1992 m. *Société internationale de diffusion et d'édition* (toliau – SIDE), CELF konkurentė, padavė Komisijai skundą dėl šios pagalbos. Komisija 1993 m. gegužės 18 d. Sprendimu nustatė, kad pagalba yra suderinama su bendrąja rinka².

4. Pirmosios instancijos teismas 1995 m. rugsėjo 18 d. Sprendimu iš dalies panaikino šį sprendimą dėl procedūrinių trūkumų³.

2 — Pagalba prancūziškų knygų eksportuotojams, Nr. NN 127/92 (OL C 174, 1993, p. 6).

3 — 1995 m. rugsėjo 18 d. Sprendimas *SIDE prieš Komisiją* (T-49/93, Rink. p. II-2501). Pirmosios instancijos teismas pirmoje savo sprendimo rezoliucinėje dalyje panaikino 1993 m. gegužės 18 d. Komisijos sprendimą, pripažįstantį tam tikrą pagalbą (NN 127/92), kurią Prancūzijos vyriausybė suteikė prancūziškų knygų eksportuotojams, suderinamą su bendrąja rinka tiek, kiek ji susijusi su CELF išskirtinai suteiktomis subsidijomis, skirtomis papildomoms išlaidoms, susidariusioms vykdant nedidelius knygų prancūzų kalba užsakymus, gaunamus iš užsienyje esančių knygynų, kompensuoti.

Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad Komisija nesilaikė pareigos pradėti EB 88 straipsnio 2 dalyje numatytą *inter partes* procedūrą. Remdamasi šiuo sprendimu, Komisija 1996 m. liepos 30 d. pradėjo oficialią procedūrą.

7. Kadangi šiuose dviejuose ieškiniuose buvo ginčijamas to paties akto teisėtumas, Pirmosios instancijos teismas sustabdė bylos nagrinėjimą, kol Teisingumo Teismas priims sprendimą.

5. 1998 m. birželio 10 d. Komisija priėmė antrą sprendimą dėl pagalbos CELF. Pagal sprendimo 1 straipsnį „prancūzų kalba išleistų knygų nedideliems užsakymams vykdyti CELF skirta pagalba yra pagalba pagal EB 87 straipsnio 1 dalį. Pagalba yra suteikta neteisėtai, nes Prancūzijos vyriausybė, prieš ją suteikdama, nepranešė apie tai Komisijai. Pagalba vis dėlto yra suderinama, nes ji tenkina leidžiančios nukrypti nuostatos pagal EB 87 straipsnio 3 dalies d punktą sąlygas“⁴.

8. 2000 m. birželio 22 d. sprendimu Teisingumo Teismas atmetė Prancūzijos Respublikos pareiktą ieškinį⁵.

9. 2002 m. vasario 28 d. Sprendimu Pirmosios instancijos teismas panaikino 1998 m. birželio 10 d. Komisijos sprendimo, kuriame teigiama, kad pagalba CELF yra suderinama su bendrąja rinka, 1 straipsnio paskutinį sakinį. Teismas grindė savo sprendimą tuo, kad Komisija padarė akivaizdžią vertinimo klaidą apibūdždama rinką⁶.

6. Bendrijos teismams buvo pateikti du ieškiniai dėl šio sprendimo panaikinimo. SIDE pareiškė ieškinį Pirmosios instancijos teisme. Prancūzijos Respublika pareiškė ieškinį Teisingumo Teisme, remdamasi tuo, kad Komisija padarė teisinę klaidą, netaikydama EB 86 straipsnio 2 dalies.

10. 2004 m. balandžio 20 d. trečiajame sprendime⁷ Komisija, nors pripažindama,

4 — 1999/133/EB: 1998 m. birželio 10 d. Komisijos sprendimas dėl Prancūzijos pagalbos, suteiktos *Coopérative d'exportation du livre français* (CELF) (OL L 44, p. 37).

5 — Sprendimas *Prancūzija prieš Komisiją* (C-332/98, Rink. p. I-4833).

6 — 2002 m. vasario 28 d. Sprendimas *SIDE prieš Komisiją* (T-155/98, Rink. p. II-1179).

7 — 2005/262/EB: 2004 m. balandžio 20 d. Komisijos sprendimas dėl Prancūzijos pagalbos, suteiktos Prancūziškos knygos eksporto kooperatyvui (CELF) (OL L 85, 2005, p. 27).

kad pagalba CELF buvo neteisėta⁸, paskelbė ją suderinama su bendrąja rinka. Ieškinys dėl trečiojo Komisijos sprendimo panaikinimo šiuo metu yra nagrinėjamas Pirmosios instancijos teisme⁹.

B — Procedūros nacionaliniu lygiu

11. Paraleliai Bendrijos procedūroms Prancūzijos nacionalinėse institucijose ir teismuose pradėtos įvairios procedūros dėl CELF suteiktos pagalbos.

12. Po 1995 m. rugsėjo 18 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimo SIDE paprašė Kultūros ir komunikacijos ministro nebeteikti pagalbos CELF ir susigrąžinti jau suteiktą pagalbą.

13. 1996 m. spalio 9 d. Sprendimu Kultūros ir komunikacijos ministras atmetė SIDE prašymą. SIDE ginčijo šį sprendimą *Tribu-*

8 — Sprendimo 1 straipsnyje numatyta, kad „Prancūzijoje 1980–2001 m. taikyta pagalba, suteikta *Coopérative d'exportation du livre français* (CELF) ir skirta nedideliams knygų prancūzų kalba užsakymams vykdyti, yra pagalba pagal EB sutarties 87 straipsnio 1 dalį. Kadangi Prancūzija, prieš suteikdama šią pagalbą, apie ją nepranešė Komisijai, ji suteikta neteisėtai. Tačiau pagal Sutarties 87 straipsnio 3 dalies d punktą ši pagalba yra vis dėlto suderinama su bendrąja rinka“.

9 — Sprendimas *SIDE prieš Komisiją*, T-348/04, nagrinėjamas Pirmosios instancijos teisme (OL C 262, 2004, p. 57).

nal administratif (Administracinis teismas). 2001 m. balandžio 26 d. Sprendimu *Tribunal administratif* panaikino Kultūros ir komunikacijos ministro sprendimą.

14. Kultūros ir komunikacijos ministras bei CELF pateikė apeliacinį skundą *Cour administrative d'appel* (Administracinis apeliacinis teismas) dėl *Tribunal administratif* sprendimo. 2004 m. spalio 5 d. Sprendimu *Cour administrative d'appel* patvirtino žemesnio teismo sprendimą ir nurodė Prancūzijos Respublikai per tris mėnesius susigrąžinti CELF 1980–2002 m. suteiktą pagalbą, taikant 1 000 EUR baudą per dieną už praleistą terminą.

15. Kultūros ir komunikacijos ministras bei CELF pateikė *Conseil d'État* (Valstybės taryba) (Prancūzija) kasacinius skundus dėl *Cour administrative d'appel* sprendimo.

1. Prejudiciniai klausimai

16. Šiomis aplinkybėmis 2006 m. kovo 29 d. Nutartimi *Conseil d'État* pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Europos bendrijos steigimo sutarties 88 straipsnis leidžia valstybei, kurios

pagalba įmonei buvo neteisėta, o neteisėtumą konstatavo tos valstybės teismai, nes apie pagalbą nebuvo iš anksto pranešta Europos Komisijai, kaip tą numato šio 88 straipsnio 3 dalis, nesusigražinti pagalbos iš ją gavusio ūkio subjekto dėl to, kad trečiajam asmeniui kreipusis į Komisiją, ši pripažino pagalbą suderinamą su bendrosios rinkos nuostatomis ir taip veiksmingai užtikrino išimtinę kontrolę, kurią ji vykdo tokio suderinamumo atžvilgiu?

Olandijos ir Vengrijos vyriausybės, 2007 m. vasario 27 d. posėdyje pareiškė nuomonę žodžiu.

III — Vertinimas

A — Pirmasis klausimas

2. Jei būtų pripažinta, jog ši grąžinimo pareiga egzistuoja, ar apskaičiuojant grąžintinas sumas reikia atsižvelgti į laikotarpį, kai pagalbą Komisija pripažino suderinamą su bendrosios rinkos taisyklėmis iki Pirmosios instancijos teismui panaikinant šiuos sprendimus?“

18. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmame klausime iš esmės klausia, ar pagal EB 88 straipsnio 3 dalį valstybė narė, suteikusi neteisėtą pagalbą pažeidžiant šioje nuostatoje nurodytą pareigą pranešti ir sustabdyti veiksmus, turi susigražinti šią pagalbą iš gavėjo, jei Komisija vėliau priima sprendimą, pripažįstantį pagalbą suderinamą su bendrąja rinka.

2. Procedūra Teisingumo Teisme

17. SIDE, CELF, Prancūzijos, Danijos, Nyderlandų, Vokietijos ir Vengrijos vyriausybės bei Komisija ir ELPA priežiūros institucija pateikė pastabas raštu. Visi, išskyrus

19. CELF ir Prancūzijos, Danijos bei Vokietijos atstovai savo rašytiniuose dokumentuose teigia, kad valstybė narė neturėtų susigražinti pagalbos, suteiktos prieš Komisijai priimant galutinį sprendimą, jei šiame sprendime pagalba pripažįstama suderinama su bendrąja rinka. Tokia Vokietijos vyriausybės pozicija, kuri buvo išdėstyta posėdyje, iš esmės skiriasi nuo rašytiniuose dokumentuose pateikiamos pozicijos. SIDE, Nyderlandų vyriausybė ir

ELPA priežiūros institucija mano, kad nurodytomis sąlygomis pagalba turi būti grąžinta. Komisijos nuomone, šiomis sąlygomis nacionalinis teisėjas neprivalo nurodyti sugrąžinti pagalbą, tačiau jis gali tai padaryti, jei pagal taikomą nacionalinę teisę grąžinimas yra nepranešimo apie pagalbą pasekmė. Vengrijos vyriausybė, atsakiusi į abu klausimus kartu, teigia, kad jei leidžia nacionalinė teisė, nacionalinis teismas gali sugrąžinti pagalbą tik už tą laikotarpį, kuriuo pagalba gali būti laikoma neteisėta. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme nagrinėjamos bylos atveju pagalba turėtų būti laikoma neteisėta nuo 1980 iki 1993 metų. Kadangi Komisija nežinojo apie pagalbą tuo laikotarpiu, Vengrijos nuomone, Komisija negali patvirtinti pagalbos atgaline data.

20. EB 87 ir 88 straipsniuose nustatytoje valstybės pagalbos kontrolės sistemoje dalyvauja tiek Komisija, tiek nacionaliniai teismai. Jie atlieka atskiras, bet viena kitą papildančias funkcijas siekdami užtikrinti, kad būtų laikomasi Bendrijos taisyklių dėl valstybės pagalbos¹⁰.

21. Kalbant apie Komisijos vaidmenį, EB 87 ir 89 straipsniai numato, *inter alia*, procedūrinės taisykles, kurios leidžia Komisijai nustatyti, ar valstybės narės arba iš valstybės išteklių padaryti mokėjimai yra pagalba šių nuostatų prasme. EB 88 straipsnis numato procedūrą, pagal kurią Komisija nuolatos kontroliuoja bei tikrina esamas ir naujas pagalbos schemas. Reglamentas Nr. 659/1999, nustatantis išsamias EB 88 straipsnio taikymo taisykles, papildo šią procedūrą¹¹.

22. Kad būtų užtikrintas Komisijos vaidmens veiksmingumas Bendrijos interesais kontroliuojant ir tikrinant pagalbą, EB 88 straipsnio 3 dalis nustato dvi aiškias pareigas valstybėms narėms, kai jos ketina suteikti naują pagalbą arba pakeisti esamą: pranešimą ir vadinamąją pareigą „sustabdyti veiksmus“. Pirmas EB 88 straipsnio 3 dalies sakiny s reikalauja, kad valstybės narės laiku informuotų Komisiją apie planuojamą suteikti pagalbą. Paskutinis EB 88 straipsnio 3 dalies sakiny s nustato papildomą išipareigojimą atitinkamoms valstybėms narėms nesuteikti pagalbos tol, kol pagal EB 88 straipsnyje nustatytą procedūrą nepriimamas galutinis Komisijos sprendimas. Teisingumo Teismas byloje *Adria-Wien Pipeline and Wieterdorfer & Peggauer*

10 — 1996 m. liepos 11 d. Sprendimas *SFEI ir kt.* (C-39/94, Rink. p. I-3547, 41 punktas) ir ankstesnis 2006 m. spalio 5 d. Sprendimas *Transalpine Ölleitung in Österreich* (C-368/04, Rink. p. I-9957, 37 punktą).

11 — 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 659/1999, nustatantis išsamias EB Sutarties 93 straipsnio taikymo taisykles (OL L 83, 1999, p. 1).

*Zementwerke*¹² pažymėjo, kad EB 88 straipsnis „nustato valstybėms narėms konkrečias pareigas, kurios palengvina Komisijos užduotį ir apsaugo ją nuo *faits accomplis*“.

nurodyti grąžinti pagalbą, jeigu po tyrimo paaiškėja, kad pagalba yra nesuderinama su bendrąja rinka¹⁶.

23. Valstybės narės negali suteikti valstybės pagalbos tol, kol nepriimamas galutinis Komisijos sprendimas, pripažįstantis pagalbą suderinamą su bendrąja rinka. Valstybės pagalba yra neteisėta, jei nesilaikoma šių įsipareigojimų¹³.

24. Pagalbos suderinamumo su bendrąja rinka vertinimas priklauso Komisijos, kontroliuojamos Bendrijos teismų, išimtinėi kompetencijai¹⁴. Tačiau Komisija neturi teisės pripažinti valstybės pagalbą neteisėtą, remdamasi vien tik tuo, kad buvo pažeista EB 88 straipsnio 3 dalyje numatyta pareiga pranešti ar sustabdyti veiksmus¹⁵. Ji tik gali

25. Bendrijos sistemoje, skirtoje kontroliuoti pagalbą, sustabdymo nuostatos reikšmę pabrėžia tai, kad nacionaliniai teismai dalyvauja šioje sistemoje dėl to, kad ši nuostata yra tiesioginio taikymo. Sustabdymo nuostata asmenims suteikia teises, kurias nacionaliniai teismai yra įpareigoti ginti¹⁷. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką, pažeidus EB 88 straipsnio 3 dalį, nacionaliniai teismai pagal savo nacionalinę teisę privalo priimti atitinkamą sprendimą tiek dėl teisės aktų, kuriais buvo suteikta pagalba, galiojimo, tiek dėl pažeidžiant šią nuostatą suteiktos finansinės paramos grąžinimo. Kai konstatuojama, kad pagalba buvo suteikta pažeidžiant paskutinį EB 88 straipsnio 3 dalies sakinį, iš esmės ji turi būti grąžinama pagal vidaus teisės proceso taisykles¹⁸.

12 — 2001 m. lapkričio 8 d. Sprendimas (C-143/99, Rink. p. I-8365, 23 punktas).

13 — Žr. 10 išnašoje minėto sprendimo *Transalpine Ölleitung in Österreich* 40 punktą ir ten nurodytą teismų praktiką.

14 — Žr. 1991 m. lapkričio 21 d. Sprendimą *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires et Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon* (C-354/90, Rink. p. I-5505, 14 punktas; toliau – sprendimas *FNCE*); 10 išnašoje minėto sprendimo *SFEI* 42 punktą ir 1999 m. birželio 17 d. Sprendimą *Piaggio* (C-295/97, Rink. p. I-3735, 31 punktas). Taigi nacionalinis teismas negali pripažinti pagalbos nesuderinamos su bendrąja rinka (žr. pagal analogiją 2003 m. liepos 24 d. Nutarties *Sicilcassa ir kt.*, C-297/01, Rink. p. I-7849, 47 punktą). Tai nepažeidžia ribotų Tarybos galių pagal EB 87 straipsnio 3 dalies e punktą ir EB 88 straipsnio 2 dalį.

15 — Žr., pavyzdžiui, 14 išnašoje minėto sprendimo *FNCE* 13 ir 14 punktus.

16 — Nepažeidžiant Komisijos įgaliojimo priimti laikiną sprendimą, nurodantį sustabdyti pagalbos teikimą, kol nepriimtas galutinis sprendimas.

17 — 1973 m. gruodžio 11 d. Sprendimas *Lorenz* (120/73, Rink. p. I471, 8 punktas); 14 išnašoje minėto sprendimo *FNCE* 11 punktas ir 10 išnašoje minėto sprendimo *SFEI* 39 punktas.

18 — Žr., pavyzdžiui, 2005 m. liepos 21 d. Sprendimą *Xunta de Galicia* (C-71/04, Rink. p. I-7419, 49 punktas).

26. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką Komisijos sprendimas, pripažįstantis pagalbos suderinamumą, galioja tik ateičiai¹⁹.

tiką arba bent jau kitaip vertintų šią bylą atsižvelgiant į jos specifines faktines aplinkybes.

27. Šį principą neseniai Teisingumo Teismas dar kartą patvirtino byloje *Transalpine Ölleitung*. „Komisijos sprendimas, kuris pripažįsta pagalbą, apie kurią nepranešta, suderinamą su bendrąja rinka, neįteisina *ex post facto* įgyvendinančių priemonių, kurios buvo neteisėtos, nes priimtose pažeidžiant EB 88 straipsnio 3 dalies paskutiniame sakinyje nustatytą draudimą. Priešingu atveju būtų pažeistas šio draudimo tiesioginis veikimas ir nebūtų atsižvelgta į teisės subjektų interesus, kurie turi būti saugomi nacionaliniuose teismuose. Bet koks kitoks aiškinimas palaikytų atitinkamos valstybės narės daromą nurodytos nuostatos pažeidimą, ir ji netektų savo veiksmingumo.“²⁰

28. Daugelis įstojusių į šią bylą šalių paprašė, kad Teisingumo Teismas peržiūrėtų šį principą ir jį taikančią Teisingumo Teismo prak-

29. Prancūzija, be kita ko, teigia, kad byla *FNCE* ir byla *van Calster*, kuriose nagrinėjamas prašymas grąžinti mokesčius, rinktus siekiant finansuoti neteisėtą pagalbą, iš esmės skiriasi nuo dabar nacionalinio teismo nagrinėjamos bylos. Šioje byloje nurodyti sugrąžinti neteisėtą pagalbą nacionalinio teismo prašo neteisėtos pagalbos gavėjo konkurentas. Danija teigia, kad ši byla turi būti vertinama kitaip nei *Transalpine Ölleitung* byla, nes joje nagrinėtas neteisėtos pagalbos gavėjų grupės išplėtimas, todėl ji nėra svarbi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme nagrinėjamai bylai. Vokietija teigia, kad bylas *FNCE*, *Van Calster* ir *Transalpine Ölleitung* reikia suprasti kaip nustatančias pareigą nacionaliniams teismams nurodyti sugrąžinti neteisėtą pagalbą, net jei vėliau ji buvo pripažinta suderinama su bendrąja rinka. Tačiau Vokietija pasiūlė Teisingumo Teismui peržiūrėti savo praktiką, atsižvelgiant į Prancūzijos ir Danijos pateiktas pastabas. Komisija teigia, kad nacionaliniam teismui nurodžius sugrąžinti neteisėtą pagalbą, jos sprendimas dėl suderinamumo šioje byloje netektų bet kokio veiksmingumo. Jos nuomone, šioje byloje nacionalinio teismo nurodymas sugrąžinti neteisėtą

19 — 14 išnašoje minėto sprendimo *FNCE* 16 ir 17 punktai; 2003 m. spalio 21 d. Sprendimas *Van Calster ir kt.* (C-261/01 ir C-262/01, Rink. p. I-12249, 62 ir 63 punktai) ir 18 išnašoje minėto sprendimo *Xunta de Galicia* 31 punktas.

20 — 10 išnašoje minėto sprendimo *Transalpine Ölleitung* 41 punktas.

suteiktą pagalbą prilygtų Komisijos sprendimui, pripažįstančiam pagalbą nesuderinamą ir grąžintiną.

pašalinti *ex post facto* Komisijos sprendimu, pripažįstančiu pagalbą suderinamą su bendrąja rinka. Toks požiūris neskatintų valstybių narių laikytis EB 88 straipsnio 3 dalies ir apribotų Komisijos pareigos patikrinti valstybės pagalbą prieš ją įgyvendinant apimtį. Todėl EB 88 straipsnio 3 dalies pažeidimams turi būti taikomos atgrasančios sankcijos.

30. Mano nuomone, EB 88 straipsnio 3 dalyje nustatyta pareiga pranešti ir sustabdyti veiksmus yra viena pagrindinių EB sutartyje numatytų valstybės pagalbos normų. Tiesa, savo išvadose byloje *Boussac*²¹ generalinis advokatas F. G. Jacobs pažymėjo, jog pareiga pranešti apie numatytą pagalbą yra tokia akivaizdžiai svarbi bendrosios rinkos veikimui, kad jos turi būti griežtai laikomasi tiek turinio, tiek formos atžvilgiu²². Teisingumo Teismassavo sprendime byloje *Adria-Wien Pipeline and Wietendorfer & Peggauer Zementwerke* dar kartą patvirtino, kad pareiga sustabdyti veiksmus „yra EB 88 straipsnyje nustatyto kontrolės mechanizmo, kuris savo ruožtu yra būtinas užtikrinant tinkamą bendrosios rinkos funkcionavimą, apsauga“²³.

31. Mano požiūriu, tam, kad būtų išsaugota kruopščiai parengta valstybės pagalbos kontrolės sistema, EB 88 straipsnio 3 dalies reikalavimų nesilaikymas turėtų būti laikomas ne vien tik procedūrinio pažeidimu, kurį galima

32. Priešingai nei teigė daugelis į bylą įstojusių šalių, aš nemanau, jog veiksminga EB 88 straipsnio 3 dalyje nustatytos pareigos pranešti ir sustabdyti veiksmus pažeidimo sankcija, *inter alia*, būtų nacionalinio teismo nurodymas neteisėtoms pagalbos, kurią vėliau Komisija pripažino suderinamą su bendrąja rinka, gavėjui mokėti palūkanas už per anksti suteiktą pagalbą. Be to, nemanau, jog tai, kad konkurentai gali siekti gauti kompensaciją už nuostolius, sukeltus už per anksti suteiktą pagalbą, būtų efektyvi sankcija. Labai abejotina, ar tokiomis aplinkybėmis privatūs asmenys norėtų kreiptis į nacionalinį teismą, jei dabartinė neteisėtoms pagalbos grąžinimo sankcija būtų pakeista, pavyzdžiui, tik pareiga sumokėti palūkanas už pirmalaikį pagalbos

21 — 1990 m. vasario 14 d. Sprendimas *Prancūzija prieš Komisiją („Boussac“)* (C-301/87, Rink. p. I-307).

22 — Žr. 21 išnašoje minėtos išvados *Boussac* byloje 19 punkta. Generalinis advokatas F. G. Jacobs pabrėžė, kad reikia užtikrinti griežtą EB 88 straipsnyje nustatytų procedūrų laikymąsi, ypač jei nėra procedūrinio reglamentavimo šiuo klausimu.

23 — 12 išnašoje minėto sprendimo 25 punktus.

suteikimą arba ieškiniu dėl patirtų nuostolių atlyginimo. Iš tiesų Prancūzijos vyriausybės atstovas posėdyje pažymėjo, kad nepanašu, jog konkurentas galėtų įrodyti priežastinį ryšį tarp pirmalaikio pagalbos suteikimo ir tariamai patirtų nuostolių. Toks metodas nebūtų tinkama atgrasinimo pažeisti EB 88 straipsnio 3 dalį priemonė ir akivaizdžiai pakenktų Komisijos galimybei veiksmingai kontroliuoti pagalbą pagal EB 88 straipsnį.

nustatytoje valstybės pagalbos kontrolės sistemoje ir užtikrina, kad jis nesumažėtų.

33. Todėl nacionaliniai teismai turėtų, mano nuomone, toliau iš esmės skirti baudas, nurodydami pagal nacionalines procedūrinės taisyklės grąžinti neteisėtą pagalbą, neatsižvelgdami į vėlesnį Komisijos sprendimą, pripažįstantį pagalbą suderinamą su bendrąja rinka. Tokia procedūra tikrai nesusilpnina Komisijos vaidmens tariamai sumažindama arba kai kuriais atvejais panaikindama galutinio sprendimo, pripažįstančio pagalbos suderinamumą, reikšmę, o atvirkščiai, apsaugo Komisijos vaidmenį EB 87 ir 88 straipsniuose

34. Be to, priešingai nei teigia kai kurios į bylą įstojusios šalys, aš netikiu, kad įmanoma iš naujo aiškinti ar keisti nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką šiuo klausimu, neseniai patvirtintą byloje *Transalpine Ölleitung*, arba šią bylą vertinti kaip nors kitaip, atsižvelgiant į faktinę situaciją šioje nacionaliniame teisme nagrinėjamoje byloje ir bylose *FNCE*, *van Calster* ar *Transalpine Ölleitung*. Pavyzdžiui, iš bylų *FNCE* ir *van Calster* matyti, kad Teisingumo Teismas ketino mokesčiams, skirtiems finansuoti neteisėtą pagalbą, taikyti bendrą principą, pagal kurį Komisijos sprendimas, pripažįstantis pagalbos suderinamumą, negali atgaline data įteisinti šios pagalbos. Teisingumo Teismas neketino šio principo taikyti tik mokesčių grąžinimui. Savo sprendime byloje *Transalpine Ölleitung* jis vėl patvirtino nusistovėjusį principą, kad pagal EB 88 straipsnio 3 dalį nacionaliniai teismai turi saugoti asmenų teises, jei nacionalinės institucijos nepaiso draudimo įgyvendinti pagalbą prieš Komisijai priimant galutinį ją leidžiantį sprendimą. Taip pat, to nepaneigdamas, Teisingumo Teismas nusprendė, kad atsižvelgiant

į ypatingus šios bylos faktus, kai tam tikros šalys paprašė suteikti pagalbą mokesčio lengvatos forma, nacionaliniai teismai, saugodami asmenų teises, turi visiškai atsižvelgti į Komisijos interesus ir nepriimti priemonių, kurios tik išplėstų pagalbos gavėjų grupę. Todėl Teisingumo Teismas savo sprendimo 50 punkte konstatavo, jog „nacionaliniai teismai turi užtikrinti, kad jų taikomos priemonės padėčiai pataisyti veiksmingai panaikintų pasekmes, atsiradusias suteikus pagalbą pažeidžiant EB 88 straipsnio 3 dalį, o ne paprasčiausiai jas išplėstų didesnei pagalbos gavėjų grupei“.

35. Prancūzijos, Danijos ir Vokietijos vyriausybių atstovai per posėdį nurodė, kad Teisingumo Teismo sprendimas šioje byloje galėjo turėti rimtų finansinių pasekmių. Laikotarpiu nuo Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Ferring*²⁴ priėmimo iki sprendimo priėmimo byloje *Altmark Trans and Regierungspräsidium Magdeburg*²⁵ valstybės narės atliko mokėjimus, skirtus padengti su viešąja paslauga susijusių išpareigojimų vykdymą, kurie vėliau galėtų pasirodyti netenkinantys sprendime *Altmark Trans*

and Regierungspräsidium Magdeburg Trans nustatytų keturių kriterijų ir taip patektų į EB 87 straipsnio 1 dalies taikymo sritį. Remdamosi *Ferring* byla, valstybės narės galėjo nepranešti apie tam tikrus mokėjimus, manydamos, kad jos nėra valstybės pagalba.

36. Mano požiūriu, bet kokia tariama dvi-prasmybė, kuri galėjo kilti dėl valstybių narių mokėjimų, skirtų padengti su viešąja paslauga susijusių išpareigojimų vykdymą, laikotarpiu nuo Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Ferring* priėmimo iki sprendimo byloje *Altmark Trans and Regierungspräsidium Magdeburg* priėmimo nėra svarbi konkrečiomis bylos, nagrinėjamos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme, aplinkybėmis. Kadangi mokėjimai CELF buvo atliekami kasmet nuo 1980 iki 2002 m., nepanašu, kad tokį ilgą laiką mokant šiuos mokėjimus buvo suklysta dėl 2001 m. lapkričio 22 d. paskelbto sprendimo byloje *Ferring*.

37. Todėl aš daryčiau išvadą, kad remiantis EB 88 straipsnio 3 dalimi, valstybė narė, suteikusi neteisėtą pagalbą pažeidžiant šioje nuostatoje nurodytą pareigą pranešti ir sustabdyti veiksmus, turi ją susigrąžinti iš jos gavėjo, net jei pagal EB 88 straipsnyje

24 — 2001 m. lapkričio 22 d. Sprendimas (C-53/00, Rink. p. I-9067).

25 — 2003 m. liepos 24 d. Sprendimas (C-280/00, Rink. p. I-7747).

nurodytą procedūrą priimtame galutiniame sprendime pagalba pripažįstama suderinama su bendrąja rinka.

B — Antrasis klausimas

38. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo antrasis klausimas kyla, jei atsakymas į pirmąjį klausimą yra toks, kokį aš pateikiau 37 punkte. Šiame klausime prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar apskaičiuojant grąžintinas sumas turi būti atsižvelgta į neteisėtą pagalbą, suteiktą nuo Komisijos sprendimo, pripažįstancio pagalbą suderinamą su bendrąja rinka, priėmimo iki Europos Bendrijų Pirmosios instancijos teismo sprendimo panaikinti šį sprendimą priėmimo.

39. Šis klausimą iškilo todėl, kad Komisija tris kartus pripažino pagalbą suderinamą su bendrąja rinka, o Pirmosios instancijos teismas iki šiol du kartus panaikino Komisijos sprendimus. Savo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar tokia situacija gali būti laikoma išskirtine aplinkybe, galinčia sustabdyti neteisėtos pagalbos grąžinimą už tam tikrus laikotarpius.

40. Antrąjį klausimą, kaip ir pirmąjį, įstoju-sios į bylą šalys vertino įvairiai.

41. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką Bendrijos institucijų teisės aktai yra teisėti ir sukelia teisinių pasekmių, kol jie panaikinami pagal ieškinį dėl panaikinimo ar paskelbiami nebegaliojančiais pagal prašymą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo arba pagal prieš-taravimą dėl jo teisėtumo²⁶. Tačiau pagal EB 231 straipsnį, jei ieškiny-s dėl panaikinimo yra pagrįstas, Teisingumo Teismas paskelbia atitinkamą teisės aktą negaliojančiu. Vadinasi, dėl šio panaikinimo teisės aktas išnyksta retroaktyviai visų asmenų atžvilgiu²⁷.

42. Šioje byloje 1993 m. gegužės 18 d. ir 1998 m. birželio 10 d. Komisijos sprendimus, pripažinusius pagalbą CELF suderinamą su bendrąja rinka, Pirmosios instancijos teismas panaikino atitinkamai 1995 m. rugsėjo 18 d. ir 2002 m. vasario 28 d. Sprendimais. Todėl dėl šių sprendimų minėti Komisijos sprendimai išnyko retroaktyviai. Atsižvelgiant į atsakymą į pirmąjį klausimą, 2004 m. balandžio 20 d. trečiasis Komisijos sprendimas, pripa-

26 — 2004 m. spalio 5 d. Sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-475/01, Rink. p. I-8923, 18 punktas ir ten nurodyta teismų praktika).

27 — 2006 m. birželio 1 d. Sprendimas *PE&O European Ferries (Vizcaya) ir Diputación Foral de Vizcaya prieš Komisiją* (C-442/03 P, Rink. p. I-4845, 43 punktas ir ten nurodyta teismų praktika).

žįstantis pagalbą CELF, suteiktą nuo 1980 m. iki 2002 m., suderinamą su bendrąja rinka, nepadaro šių neteisėtų mokėjimų teisėtų *ex post facto* ir iš esmės juos turi susigrąžinti valstybė narė.

pobūdį, įmonės pagalbos gavėjos iš esmės gali turėti teisėtų lūkesčių pagalbos teišetumo atžvilgiu tik tuo atveju, jeigu ši buvo suteikta laikantis šiame straipsnyje numatytos procedūros. Rūpestingas ūkio subjektas paprastai turi turėti galimybę patikrinti, ar šios procedūros buvo laikomasi²⁸.

43. Tačiau prieš nurodydamas CELF grąžinti pagalbą, nacionalinis teismas šioje byloje turi išnagrinėti, ar CELF galėjo turėti teisėtų lūkesčių ir ar egzistuoja ypatingos aplinkybės, kurios kliudytų pagalbos grąžinimui. Šiuo atžvilgiu dauguma įstojusių į bylą šalių teigė, kad jei Komisija būtų priėmusi, remdamasi savo išimtinė kompetencija šiuo klausimu, tam tikrą skaičių sprendimų, pripažįstančių pagalbą CELF suderinamą su bendrąja rinka, nacionalinis teismas, apskaičiuodamas grąžintinas sumas, neturėtų atsižvelgti į sumas, sumokėtas nuo Komisijos sprendimo pripažinti pagalbą suderinamą su bendrąja rinka priėmimo iki Pirmosios instancijos teismo sprendimo panaikinti šį sprendimą priėmimo.

45. Be to, generalinis advokatas A. Tizzano savo išvadoje byloje *P & O European Ferries (Vizcaya) and Diputación Foral de Vizcaya prieš Komisiją*²⁹ nurodė, kad rūpestingas ūkio subjektas turėtų taip pat žinoti, kad Komisijos sprendimą galima ginčyti Bendrijos teismuose. Teisingumo Teismas byloje *Italija prieš Komisiją* taip pat nusprendė, kad „<...> kol Komisija neprimėmė sprendimo, patvirtinančio pagalbą, ir kol nepasibaigė laikotarpis, skirtas pareikšti ieškinį dėl šio sprendimo, gavėjas negali būti tikras dėl siū-

44. Aš nesutinku su tokiu požiūriu. Pirmiau nurodyta, kad paprastai valstybė narė pagal EB 88 straipsnio 3 dalį turėtų pranešti apie ketinamą suteikti valstybės pagalbą ir neįgyvendinti jos tol, kol Komisija nepriėmė galutinio sprendimo, pripažįstančio pagalbą suderinamą su bendrąja rinka. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką atsižvelgiant į Komisijos pagal EB 88 straipsnį vykdomos valstybės pagalbos kontrolės privalomąjį

28 — 1990 m. rugsėjo 20 d. Sprendimas *Komisija prieš Vokietiją* (C-5/89, Rink. p. I-3437, 14 punktas) ir 1997 m. sausio 14 d. Sprendimas *Ispanija prieš Komisiją* (C-169/95, Rink. p. I-135, 51 punktas).

29 — „<...> Bendrijos teismo atliekama sprendimų dėl valstybės pagalbos priežiūra negali būti laikoma išskirtiniu ir nenumatytu įvykiu, nes ji sudaro sudėtinę ir esminę Sutartyje tuo klausimu numatytos sistemos dalį. Rūpestingas ūkio subjektas turėtų gerai žinoti, kad Komisijos sprendimą, jog valstybės priemonė nėra valstybės pagalba, galima ginčyti per EB 230 straipsnyje nurodytą dviejų mėnesių terminą Bendrijos teisme.“²⁷ išnašoje minėtas sprendimas, išvados 153 punktas.

lomos pagalbos teisėtumo, kuris vienintelis gali sukelti jo teisėtus lūkesčius³⁰.

sprendimą, pripažįstantį pagalbą suderinamą su bendrąja rinka, kuriam netaikyta kontrolės procedūra pagal EB 230 straipsnį per šioje nuostatoje nurodytą dviejų mėnesių terminą arba, jei tokia procedūra pradėta, kurio teisėtumą patvirtino Bendrijos teismai.

46. Be to, Pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad kitu atveju Bendrijos teismo atliekama Komisijos sprendimo, pripažįstančio valstybės pagalbą suderinamą, teisėtumo priežiūra būtų neveiksminga³¹. Tokio sprendimo panaikinimas galiausiai taptų Pyro pergale, nes neigiami pagalbos padariniai negali būti atitaisyti pagalbos grąžinimu. Jei Komisijos sprendimas, pripažįstantis pagalbą suderinamą su bendrąja rinka, automatiškai sukeltų pagalbos gavėjų teisėtus lūkesčius, šių gavėjų konkurentams ir kitoms nuo Komisijos sprendimo nukentėjusioms šalims nebūtų naudingas jo panaikinimas.

47. Mano nuomone, atsižvelgiant į neteisėtos pagalbos grąžinimą valstybei narei ir į nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką, EB 88 straipsnio 3 dalyje nurodyta sąvoka „galutinis sprendimas“ turi reikšti Komisijos

48. Todėl manau, kad į antrąjį klausimą reikėtų atsakyti taip: pareiga grąžinti neteisėtą pagalbą taikoma bet kokiam laikotarpiui prieš Komisijai priimant galutinį sprendimą, pripažįstantį pagalbą suderinamą su bendrąja rinka pagal EB 88 straipsnyje nurodytą procedūrą, kai „galutinis sprendimas“ reiškia Komisijos sprendimą, kuriam netaikyta kontrolės procedūra pagal EB 230 straipsnį per šioje nuostatoje nurodytą dviejų mėnesių terminą arba, jei tokia procedūra pradėta, kurio teisėtumą patvirtino Bendrijos teismai.

30 — 2004 m. balandžio 29 d. Sprendimas (C-91/01, Rink. p. I-4355, 66 punktas).

31 — 2003 m. rugpjūčio 5 d. Sprendimas *P & O European Ferries (Vizcaya) et Diputación Foral de Vizcaya prieš Komisiją* (T-116/01 ir T-118/01, Rink. p. II-2957, 209 punktas).

IV — Išvada

49. Todėl manau, kad į *Conseil d'État* pateiktus prejudicinius klausimus turi būti atsakyti taip:

1. Remiantis EB 88 straipsnio 3 dalimi, valstybė narė, suteikusi neteisėtą pagalbą pažeidžiant šioje nuostatoje nurodytą pareigą pranešti ir sustabdyti veiksmus, turi ją susigrąžinti iš jos gavėjo, net jei pagal EB 88 straipsnyje nurodytą procedūrą priimtas galutinis sprendimas pripažįsta pagalbą suderinamą su bendrąja rinka.
2. Pareiga grąžinti neteisėtą pagalbą taikoma bet kokiam laikotarpiui prieš Komisijai priimant „galutinį sprendimą“, pripažįstantį pagalbą suderinamą su bendrąja rinka pagal EB 88 straipsnyje nurodytą procedūrą, kai galutinis sprendimas reiškia Komisijos sprendimą, kuriam netaikyta kontrolės procedūra pagal EB 230 straipsnį per šioje nuostatoje nurodytą dviejų mėnesių terminą arba, jei tokia procedūra pradėta, kurio teisėtumą patvirtino Bendrijos teismai.